

LA UNIVERSITAT A CERVERA

*Commemoració
del 1714 a la UB*

SUMARI

- 11 Pròleg, *per Dídac Ramírez i Sarrió*
- 13 1714, un any decisiu per a la Universitat, *per Lourdes Cirlot*
- 15 Un recorregut pel segle XVIII, *per Pilar Mateo*
- 17 Recorregut i ubicació dels mòduls de l'exposició

- 19 L'Estudi General de Barcelona. Breu ressenya, *per Lina Godoy*
- 23 La Guerra de Successió espanyola (1701-1713/15), *per Lina Godoy*
- 39 La fundació de la Universitat de Cervera, *per Pilar Mateo*
- 55 El patronatge de la Immaculada Concepció, *per Pilar Mateo*
- 61 El govern universitari a Cervera, *per Ramon Dilla*
- 73 Cerverins il·lustres, *per Lina Godoy*
- 81 La Universitat de Cervera. Forma arquitectònica i càrrega simbòlica, *per J. Oriol Silvestre i Canut*
- 109 Els estudis superiors a Barcelona durant el segle XVIII, *per Pilar Mateo*
- 129 L'evolució de la Universitat de Cervera, *per Lina Godoy*

- 141 Bibliografia

LA GUERRA DE SUCCESSIÓ ESPANYOLA (1701-1713/15)

Lina Godoy

L'inici del conflicte

La Guerra de Successió va ser un conflicte armat internacional¹ iniciat a causa de la mort sense descendència de Carles II el novembre de l'any 1700. Carles II, darrer rei de la casa d'Àustria i rei d'Espanya entre 1665 i 1700, havia nomenat successor Felip d'Anjou (Felip IV d'Aragó i V de Castella), de la dinastia francesa de Borbó, per pressions franceses en relació amb el repartiment del territori de la Corona espanyola.²

Davant l'amenaça d'una possible aliança entre Espanya i França i tement el poder econòmic que aconseguiria així França en adquirir el control dels mercats colonial i peninsular hispànics, Anglaterra i els Països Baixos van constituir la Gran Aliança de l'Haia el 7 de setembre de 1701, juntament amb l'Imperi austríac i la majoria de prínceps alemanys, i van declarar la guerra a França el 15 de maig de 1702, a causa de la negativa francesa a negociar. El seu candidat al tron hispànic era l'arxiduc Carles d'Àustria, proclamat Carles III d'Espanya a Viena el 1703.³

¹ ALCOVERRO, Agustí (2013b). «La guerra internacional». A: SOLER, Oriol (dir.). *La Guerra de Successió dia a dia*. Barcelona: Sàpiens, vol. 2, pàgs. 82-95.

² ALBAREDA, Joaquim (2010). *La Guerra de Sucesión de España, 1700-1714*. Barcelona: Crítica, pàgs. 51-64; FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi (2013). «La successió de Carles II. L'inici de la guerra internacional». A: SOLER, Oriol (dir.). *La Guerra de Successió dia a dia*. Barcelona: Sàpiens, vol. 1, pàgs. 36-68, pàgs. 56-57.

³ FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi (2013), *op. cit.*, pàgs. 63-64.

Retrat de Felip V, obra de Joan Revilla, que es troba a la Paeria de Cervera (1701). Paeria de Cervera.

A Espanya es produeix una situació de guerra civil com a conseqüència directa de les pressions dels estats de l'Aliança per implicar els pobles peninsulars en el conflicte. Es creen dos bàndols heterogenis, units per un enemic comú: per a uns l'absolutisme i el centralisme borbònics i, per als altres, la disgregació de la monarquia hispànica a causa del capgirament de la seva hegemonia interna, de matriu castellana.⁴

Felip V a Catalunya: les primeres tensions

Pel que fa a Catalunya, un cop Felip V prengué el poder, per intentar aconseguir els catalans va convocar les Corts el 1701, entenent que es tractava d'una peça fonamental en el sistema polític català i, per tant, que era un mecanisme necessari d'encaix de la monarquia en aquest territori.⁵ Tot i això, les Corts van resultar problemàtiques, amb retards i dificultats de funcionament intern i, malgrat que el

rei va fer diverses concessions i reformes,⁶ aquestes no van acabar de satisfer les dues peticions més importants i reclamades des de feia temps: la supressió dels costos del manteniment de les tropes al territori i el dret reial a la desinsaculació (control de candidats) al Consell de Cent i a la Diputació.⁷

A més, el monarca no va respectar les promeses que havia fet a les Corts, circumstància que s'afegia a les actuacions despòtiques dels seus representants al Principat, sobretot del virrei Velasco, i a una

⁴ ALCOBERRO, Agustí (2013a). «Pròleg». A: SOLER, Oriol (dir.). *La Guerra de Successió dia a dia*. Barcelona: Sàpiens, vol. 1, pàgs. 3-35, p. 5.

⁵ SERRA, Eva (2013). «Catalunya durant el primer regnat de Felip V. La formació d'una alternativa política catalana». A: SOLER, Oriol (dir.). *La Guerra de Successió dia a dia*. Barcelona: Sàpiens, vol. 1, pàgs. 70-107.

⁶ *Ibidem*, pàg. 75.

⁷ *Ibidem*, pàg. 73.

creixent opinió antifrancesa entre la població, ja que el rei afavoria els interessos econòmics francesos tant a Espanya com a Amèrica, en detriment dels interessos de catalans, valencians i aragonesos, que durant les dècades anteriors s'havien enriquit amb el comerç marítim.⁸

Aquestes circumstàncies afavoriren l'aliança dels catalans amb les altres potències marítimes aliades, que compartien el seu rebuig pels francesos.⁹ Fou precisament en aquest ambient que es gestà el partit dels «vigatans», format per un grup social diversificat que reunia el poder econòmic del sector agrari, el manufacturer i el comercial. Els «vigatans», que firmaren un pacte per impulsar el reconeixement de l'arxiduc Carles i donar-li suport militar, passaren a identificar-se amb els partidaris de la causa austriacista.¹⁰

Primers enfrontaments a Europa

Mentrestant, en el marc europeu, els primers enfrontaments tingueren lloc a l'Europa central i a Itàlia, ja que els aliats van optar per concentrar tropes als territoris del Sacre Imperi i dur a terme un avenç mediterrani gràcies a la revolta de Catalunya i Toló (un port del sud de França), mentre es veien afavorits per l'alçament hugonot de les Cevenes a França.¹¹

Retrat de l'arxiduc Carles, reproduït dins l'obra *La Guerre d'Espagne, de Bavière, et de Flandre, ou Mémoires du Marquis D***, contenant ce qui s'est passé de plus secret & de plus particulier depuis le commencement de cette guerre, jusqu'à la fin de la campagne de 1706: avec les plans des batailles qui se sont données*, de Gatién de Courtilz de Sandras (1707). Biblioteca de Catalunya. Barcelona.

⁸ Ibídem, pàgs. 89 i 96; SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume (2011). *L'Onze de Setembre i Catalunya. Guerra, resistència i repressió*. Barcelona: Base, pàg. 9.

⁹ SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume (2011), *op. cit.*, pàg. 9.

¹⁰ SERRA, Eva (2013), *op. cit.*, pàg. 83.

¹¹ ALBAREDA, Joaquim (2010), *op. cit.*, pàg. 129; FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi (2013), *op. cit.*, pàg. 65. L'alçament hugonot fa referència a la revolta dels protestants per la illegalització de les seves creences religioses i a les campanyes que s'impulsaven des del Govern per convertir-los a la força.

DOCTRINA VIGATANA.

Cathalans quis vol salvar
dèu saber la Lley Divina,
peiçò vingan sens tardar
hont tothom se encamina.

Del mes grà fins al mes xich,
tant barret, com barretina,
vingan promptament à Vich
oltron cosas Divinas.

Per lo quint no mararàs
perque fora cosa indigna,
però santificaràs
lo tercer diu la Doctrina.

La ordenada caritat
diu que es primer la caritat
quel gipò mal ajustat,
ni poch, ni molt no abriga.

Deu nos guart de mal Fracès.
y de tot poll de gallina,
que sobre no valen res,
causan vn gran mal de orina.

No digas mal del Virrey,
perque tot lo que ell fabrica
es voler triuñar vn Rey
ab la Cathalana Espadilla:

Ab cuydado, y ab descuyt
de tot noitron direi sa royt,
que no pot donar bon fruyt
supersar es Abre bony.

Ja que ell es nat Cathalà
deixaulo fer à sa guisa,
que à la fi descubrirà,
lus girarà la camisa.

Si sou lo pare insolent,
y la mare tant persona,
dirà tot eneniment,
serà lo fill cosa bona?

Fortifica Monjuich,
Tribunas daura Armas pinta,
als valents dora de Vich,
y tant com pinta despinta.

No paga los pobres Soldats,
tot ho gasta ab fantasia,
pera que desesperats
busquen quils fassa la vida.

Ells no poden galejar
per no tenir carn, ni fuch,
però prest poràn bolar
ab lo sou del Archiduch.

Per la patria, y llibertat
lo morir es bifartia,
deixar perdre lo guanyar
fora gropa covardia.

Cathalans pux tots volem
vn renom tant singular,
preneu tots lo meu consell
lo bony se ha de reventar.

Si lo eslorbar lo mal
es, y serà cosa bona,
à pesar del General
llibrèr del fuch Barcelona.

Al senyalar Monjuich
la Armada, lo Sol envia,
baixaren tots los de Vich
à donarlos lo bon dia.

Si fins vuy los Vigatans
no passavan, ni corrian,
ab lo valor de sas mans
seràn ja moneda fina.

Caim ab disfras de Abel
lo incomprehenfible Velasco
re per devant vn bel
pera cubrir tot vn alco.

Ni ben vell, ni ben xeruch
dirà lo bon de Francisco
quant veurà lo Archiduch,
per Dios que todo me xisco.

Continuant son engany
prometrà mudar canisa,
dient lo corrinch Alemany
menos la finch quel anima.

Lo grà Príncep de Armeslad
dirà que forsa no olvida,
y en diminutiu estat
fereu lo meu Velasquillo.

Lo Jurge hebreu pur à vi,
y es cas atros per ma fe
tal carrech puga tenir
qui no es mes que vn Taverne.

Fa la cara maslenta
que val poch lo ser mosqueta,
quin Canonge ques sustenta
solament de vna mulaeta.

Com pareix de mal Francès
de anar dret no pot saberne,
que sempre los Taverners
se alegren à la Taverna.

Reitrat del Antichrist
fabràs com amic so teu,
jo lo Rector de la Vid,
tu Canonge de la Seu.

Es valentissim remey
visar tretra contra tretra,
rentemne donchs lo Virrey
ab la fanch de la Quatretra.

Aquest any fer cents y finch
passarèm de dia en dia,
à fe que axirèm del quint,
ò nos costarà la vida.

Obrèm com à bons amichs
Cathalans, y Castellans,
començant así los xichs,
y alla obraràn los grans.

Obrèm tots à fi de be
sent que la Gavaxa escoria
del primer fins al darrer
vajan ben prest à la Gloria.

Y si lo torment etern
los dona la mala sort,
mes que vajan al Infern,
y lo Diable fels na port.

El 1703, Savoia i Portugal signen el Tractat de Methuen, pel qual es posicionen a favor dels aliats en el conflicte bèl·lic, decantant la balança a favor de l'aliança, que, després d'haver perdut els primers combats, passava a tenir una base militar a la península, on necessitava urgentment provocar l'inici de la guerra a fi de bloquejar aquest territori i estroncar, així, el comerç entre Espanya i Amèrica.¹²

Els aliats a la península Ibèrica

El 1704, Carles III arribà a Lisboa, que esdevingué seu provisional de la cort espanyola i de l'alt comandament de l'exèrcit aliat. El mateix any realitzà un primer intent de conquerir Barcelona sota el comandament del príncep Jordi de Hessen-Darmstadt. Diversos motius van fer que aquesta acció no reeixís: d'una banda, la manca de suport de la població; d'una altra, el fet que els austriacistes no van aconseguir pressionar la ciutat per a la capitulació, i, finalment, el temor de les institucions davant el poder i el despotisme del virrei Velasco, que no va dubtar a emprendre represàlies contra els revoltats.¹³ El príncep de Darmstadt, després de bombardejar la ciutat, s'encaminà cap a Lisboa amb uns centenars d'homes catalans austriacistes.¹⁴

El 1705 es firmà el Pacte de Gènova entre un grup de representants aliats i un grup de partidaris austriacistes catalans, majoritàriament «vigatans», pel qual els primers es comprometien a dur a terme un desembarcament aportant homes i municions, a respectar les Constitucions catalanes i a garantir la protecció de la Corona anglesa, mentre que els catalans mobilitzarien efectius (pagats pels anglesos) i reconeixerien l'arxiduc.¹⁵ Un cop signat l'acord, entre els mesos de setembre i octubre s'efectuà amb èxit el setge a la ciutat de Barcelona a les or-

¹² ALBAREDA, Joaquim (2010), *op. cit.*, pàgs. 33-134; JUNQUERAS, Oriol; MARTÍ, Maria Antònia (2013). «La guerra peninsular». A: SOLER, Oriol (dir.). *La Guerra de Successió dia a dia*. Barcelona: Sàpiens, vol. 2, pàgs. 96-119, pàg. 98.

¹³ JUNQUERAS, Oriol; MARTÍ, Maria Antònia (2013), *op. cit.*, pàgs. 143-145; SERRA, Eva (2013), *op. cit.*, pàg. 104.

¹⁴ SERRA, Eva (2013), *op. cit.*, pàg. 86.

¹⁵ ALBAREDA, Joaquim (2010), *op. cit.*, pàgs. 174-177.

dres de l'arxiduc Carles, el comte de Peterborough i el príncep de Darmstadt, que van comptar amb la mobilització i l'aixecament de milers de voluntaris de la ruralia catalana. Mentre durà el setge, la resta de Catalunya caigué en mans austriacistes.¹⁶

El 5 de desembre, Carles convocà a Barcelona les Corts, que duraren tres mesos, i en les quals es reforçà el pactisme amb la Corona. Les Corts aprovaren un seguit de mesures econòmiques que milloraven l'autonomia fiscal i política de les institucions¹⁷ i buscaven l'equilibri entre un cert proteccionisme econòmic i un impuls a l'externalització del comerç català.¹⁸ L'arxiduc intentava, així, rebre el suport de les autoritats i el poble català, recompensant fidelitats; reforçar el control de l'autoritat reial i la subjecció a les normes aprovades, i aconseguir diners i tropes.¹⁹

Entre agost i desembre de 1705, els exèrcits austriacistes ocuparen el País Valencià, on els mesos precedents havia augmentat el suport a la causa austriacista, l'episodi més rellevant del qual va ser l'«alçament maulet».²⁰

Quan les Corts de Barcelona van finalitzar, el 31 de març de 1706, els barcelonins ja albiraven les tropes filipistes, que havien avançat des d'Aragó molt més ràpid del que s'esperava perquè, sense detenir-se a conquerir el territori de la Catalunya interior, es dirigien directament a la ciutat comtal, que els urgia ocupar. El setge, però, s'acabà a mitjan maig amb l'arribada de reforços angloholandesos per mar.²¹

¹⁶ LÓPEZ CAMPS, Joaquim E. (2013a). «La victòria catalana del 1705». A: SOLER, Oriol (dir.). *La Guerra de Successió dia a dia*. Barcelona: Sàpiens, vol. 1, pàgs. 146-163.

¹⁷ MARTÍ FRAGA, Eduard (2013). «La Cort General del 1705-1706». A: SOLER, Oriol (dir.). *La Guerra de Successió dia a dia*. Barcelona: Sàpiens, vol. 2, pàgs. 38-61, pàg. 61.

¹⁸ ALBAREDA, Joaquim (2010), *op. cit.*, pàg. 179.

¹⁹ MARTÍ FRAGA, Eduard (2013), *op. cit.*, p. 61.

²⁰ ALBAREDA, Joaquim (2010), *op. cit.*, pàgs. 185-187; LÓPEZ CAMPS, Joaquim E. (2013b). «L'alçament maulet». A: SOLER, Oriol (dir.). *La Guerra de Successió dia a dia*. Barcelona: Sàpiens, vol. 2, pàgs. 12-37.

²¹ COLOMER, Mercè (2013). «El setge de Barcelona del 1706». A: SOLER, Oriol (dir.). *La Guerra de Successió dia a dia*. Barcelona: Sàpiens, vol. 2, pàgs. 62-81.

Un cop aixecat el setge, el nou objectiu dels aliats fou la conquesta de Madrid, que finalitzà amb la proclamació de Carles III el 2 de juliol. Tot i això, la reacció de la resta de territoris castellans no va ser l'esperada i, com que els borbònics havien tallat la comunicació entre Castella i Aragó, el nou monarca va haver de marxar cap a València el mes d'octubre.²² Aquest fet es contraposa a l'èxit militar dels austriacistes a Mallorca i Eivissa en aquell mateix període.²³

La contraofensiva borbònica

El 25 d'abril de 1707 tingué lloc la Batalla d'Almansa, amb una important victòria filipista que va permetre la conquesta de tot el País Valencià. Aquesta ocupació comportà la pèrdua de control de la major part del territori peninsular per part dels aliats i la consegüent dependència d'ajut exterior, així com la repressió de la població i l'eliminació dels furs valencians per part dels vencedors borbònics.²⁴

Paral·lelament, l'exèrcit borbònic ocupa Aragó, desguarnit militarment, d'on també s'aboliran els privilegis i les llibertats, fins a Lleida, que cau el novembre d'aquell any. Tortosa caurà el juliol de 1708, mentre els francesos ocupaven Figueres al nord del territori.²⁵ Aquestes tres zones canviaren de mans diverses vegades fins a 1709.²⁶

Fou precisament entre 1709 i 1710 quan, també a escala internacional, la iniciativa militar i diplomàtica del conflicte passà del bàndol aliat al filipista, tot i que el primer era militarment superior, però te-

²² ALBAREDA, Joaquim (2010), *op. cit.*, pàg. 195; JUNQUERAS, Oriol; MARTÍ, Maria Antònia (2013), *op. cit.*, pàgs. 114 i 116.

²³ JUNQUERAS, Oriol; MARTÍ, Maria Antònia (2013), *op. cit.*, pàg. p. 114.

²⁴ PÉREZ APARICIO, Carme (2013). «L'ocupació borbònica del País Valencià». A: SOLER, Oriol (dir.). *La Guerra de Successió dia a dia*. Barcelona: Sàpiens, vol. 2, pàgs. 120-153.

²⁵ BUYREU, Jordi (2013a). «L'ocupació borbònica de Lleida i Tortosa». A: SOLER, Oriol (dir.). *La Guerra de Successió dia a dia*. Barcelona: Sàpiens, vol. 2, pàgs. 154-159; JUNQUERAS, Oriol; MARTÍ, Maria Antònia (2013), *op. cit.*, pàg. 116.

²⁶ JUNQUERAS, Oriol; MARTÍ, Maria Antònia (2013), *op. cit.*, pàg. 116.

nia el problema estructural de l'heterogeneïtat dels seus membres, amb interessos polítics i geoestratègics diferents.²⁷

Entre desembre de 1710 i gener de 1711 tingué lloc el setge de Girona, que acabà caient en pocs mesos i que permeté als filipistes apoderar-se de la resta del territori fins a arribar a concentrar-se a prop de Barcelona.²⁸

Els canvis en la situació política internacional i les negociacions de pau

El 1710, el retorn al poder del partit conservador britànic (dels *tories*), que estava en contra de la guerra, propicià l'inici de les converses secretes amb els francesos per la pau.²⁹ Aquest fet es veié accelerat per la mort de Josep I (fill de Leopold I i germà gran de Carles III) l'abril de 1711, a causa de la qual Carles passava a heretar l'Imperi com a Carles VI. Aquesta situació desequilibrava el repartiment territorial europeu en cas que Carles aconseguís també la Corona espanyola, fet que provocà que Anglaterra no continués donant suport a la causa austriacista.

Però França també plantejava una situació complexa i perillosa: el mateix any moria el delfí de França, primogènit i pare de Felip V, per la qual cosa el successor més plausible de Lluís XIV passava a ser el seu nét Felip V, ja que l'altre candidat (que finalment seria Lluís XV) era un nen de dos anys amb una salut precària. Si Felip V esdevenia alhora rei de França i d'Espanya, també es desestabilitzava l'equilibri esmentat.³⁰

El congrés de pau, convocat entre aliats i filipistes per a acabar la guerra, començà oficialment el 29 de gener de 1712 a Utrecht, tot i

²⁷ ALCOBERRO, Agustí (2013b), *op. cit.*, pàg. 83; BUYREU, Jordi (2013b). «El Tractat d'Utrecht». A: SOLER, Oriol (dir.). *La Guerra de Successió dia a dia*. Barcelona: Sàpiens, vol. 3, pàgs. 76-113, pàg. 84.

²⁸ GIFRE, Pere (2013). «L'ocupació borbònica de Girona». A: SOLER, Oriol (dir.). *La Guerra de Successió dia a dia*. Barcelona: Sàpiens, vol. 2, pàgs. 160-167.

²⁹ ALBAREDA, Joaquim (2010), *op. cit.*, pàgs. 304-313.

³⁰ BUYREU, Jordi (2013b), *op. cit.*, pàgs. 85 i 87.

que els plenipotenciaris enviats pels dos bàndols no tenien poders reals per avançar, ja que continuava havent-hi acords bilaterals entre Anglaterra i França, fet que provocava unes negociacions oficials molt lentes.³¹ Les negociacions finalitzaren amb la signatura del Tractat d'Utrecht l'11 d'abril de 1713. Aquest va ser un acord de base comercial, els grans beneficiaris del qual van ser els anglesos, ja que aconseguiren Menorca i Gibraltar, concessions de comerç d'esclaus i privilegis de comerç amb colònies americanes, trencant així el monopoli castellà. També obtingueren el reconeixement francès del successor protestant dels britànics, Jordi I de Hannover. Espanya conservà tots els territoris peninsulars excepte Menorca i Gibraltar, però perdé la resta de possessions europees. Holanda s'annexionà enclavaments defensius per tal d'enfortir el seu territori i Portugal amplià les colònies del Brasil prenent zones franceses de la Guaiana.³² L'Imperi austríac es mantingué com un important poder territorial al centre d'Europa, ja que aconseguí Milà, Nàpols i Sardènia, així com quasi tots els Països Baixos de la Corona hispànica, alguns llocs francesos i Luxemburg.³³

Tot i això, l'Imperi austríac no havia abandonat la guerra, fet que acabaria succeint amb els tractats de Rastatt (7 de març de 1714) i Baden (7 de setembre de 1714), en què es concretaren alguns acords dels tractats anteriors i es restabliren les relacions entre França i l'Imperi, completant així el Tractat d'Utrecht.³⁴

Les conseqüències del Tractat d'Utrecht a Catalunya

Pel que fa a Catalunya, el 22 de juny de 1713 se signà el Conveni de l'Hospitalet, entre els representants de Carles VI i Felip V, que comportava l'aplicació a Catalunya de les clàusules del Tractat d'Utrecht.

³¹ Ibídem, pàg. 87.

³² ALBAREDA, Joaquim (2010), *op. cit.*, pàgs. 330 i 336-337; BUYREU, Jordi (2013b), *op. cit.*, pàg. 94.

³³ BUYREU, Jordi (2013b), *op. cit.*, pàg. 94.

³⁴ ALBAREDA, Joaquim (2010), *op. cit.*, pàgs. 345 i 355.